

APROPÓ ÓRIÁSOK ELTÖRPESÍTÉSE?

Minden színházi korszak és stílusváltozás, egyáltalán a színház bármiféle előrelépése, mindenfajta gazdagodása *főként a színészekben* ment és megy végbe. Főként a nagy komédiásokban. Bennük és általuk. Arcukkal, szemükkel, hangjukkal, mozdulataikkal. *A színészek ellen vagy a színészek nélkül nem sikerül semmi.* Nem lehet megkerülni őket. A hátuk mögött kár bakafántoskodni. Akárhányszor újra keverhetők a lapok, és oszthat bárki: a nagy színész nem hagyható ki a játékból. Fölösleges például cédulát vagy táblát akasztani rá.

Josef Meinrad (1913) osztrák színész évtizedek óta kedvence és egyik büszkesége Bécs színházi életének, amely úgy alakul, gazdagodik, változik, hogy mindig ezen a nagy komédiáson is tartja szemét, bármit játsszék Meinrad: Malvoliót, Lumpacius Vagabundust, La Mancha lovagját, Hány Jánost.

Alec Guinness (1914) angol színész 1938-ban eljátszott egy modern Hamletet, akkori szabású polgári ruhát öltve reneszánsz kosztümök helyett. Guinness azóta is egyik legnagyobb egyénisége az angol színjátszásnak, amely tudja, mikor kell vele eljátszatni a Karamazov testvérek Dmitrijét vagy a Lear Bolondját.

Jan Swiderski (1916) lengyel színész. *Zelwerowicz* és *Jaracz* tanítványa, a legmodernebb lengyel színházi hagyomány örököse és továbbadója, maga is színésznevelő. Évtizedek óta az eleven folytonosságot testesíti meg Varsó színpadain, ha Fredrót játszik, ha Dürrenmattot, ha Csehovot.

Jevgenyij Lebegyev (1917) szovjet színész hosszú idő óta egyik nagy szellemi partnere *Georgij Tovsztogonov*nak, a leningrádi Gorkij Színházban. A kor-

szerű színház nagy pillanataim amikor eljátssza A félkegyelmű Rogozsinját, Arturo Uit, a Kispolgárok Beszemenovját vagy Holsztomert, Tolsztoj emberarcú lovát.

Bessenyei Ferenc (1919) magyar színész, a mi Meinradunk, Guinnessünk, Swiderskink, Lebegyevünk. Mert egyiknél sem kisebb. A tovsztonogovok tudnák, mikor kell Rogozsint, Beszemenovot vagy Holsztomert osztani rá, és általa megmutatni: íme, a korszerű színház! Amely a tegnaptól érkezik és a holnapba tart. A tovsztonogovok és szokolovok Ajtay Andor nyakából letépték az ötvenes években az „időszerű” cédulát; Bessenyei Ferencről is leszakítanák a mostanit, amelyen – Kossuth vagy Dózsa neve áll.

Kossuth, Dózsa, Othello? Mintha bizony megkövült volna bennük, Bessenyei *azt is* tudta. Azt is tudja. De mi mindent még, azok előtt és azok után! A Sasfiók Metternichjét és a Szel-

lemidézés Donáti Sándorát; az Egerek és emberek Lenniejét és az Agónia ügyvédjét; az Úri muri Szakhmáry Zoltánját vagy Balogh Ábeljét és a My fair Lady Higginsét; a Kispolgárok Tyetyerevét és a Hegedűs a háztetőn tejesemberét. Galileit (Gellért Endre rendezésében) és Görgeyt. Korszakalkotó Asztrov doktoráról hasáboakat írhatnánk. Rostand, Karinthy Ferenc, Steinbeck, Krleža, Móricz Zsigmond, Shaw, Gorkij, Sólem Alechem, Németh László, Csehov – érdekes névsor, ugye?!

Az sem volna érdektelenebb, az a tucatnyi szerep, amelyet öt perc alatt itt, a szerkesztőségi szobában elsoroltunk, Puskintól Strindbergen át Arthur Millerig: mind méltó Bessenyei művészetéhez, velük méltán fejeződhetnek ki mindaz, ami a színjátszásban ma korszerű. Osztotta valamikor valaki valahol is ezeket a szerepeket Bessenyei Ferencre? Örökös Kossuth-táblát akasztani a nyakába sokkal kényelmesebb, s megtoldani azzal, hogy az ő színész lénye „*a változó világban változatlan*”. Nem volna eredményesebb vele együtt csinálni a változó világot? Nyomban kiderülne, mennyire változatlan ez a színészóriás.

Az a vád is éri, hogy „normáit figyelembe véve, igencsak leszűkülne a még használható egyetemes drámairodalom” (Magyar Hírlap, 1980. augusztus 20.) Ellenkezőleg: kitágulna, ha – ahelyett, hogy azt állítják: nem találnak neki való szerepet – szemügyre vették volna és vennék azt a nem is tucatnyi, de legalább kéttucatnyi darabot, amelyekben Bessenyei Ferenc ott-hon érezné magát itt, Közép-Kelet-Európában, s amelyek igencsak dúsítanák színházi életünk színskáláját.

Különös, az föl sem merül, hogy egy adott színházi élet *módszereiben és gyakorlatában* is lehetnek hibák, ha ez a színházi élet ilyen nagy színészt ilyen nagy ívben ki tud kerülni.

Bizonyos művészekkel mifelénk egy-egy adott pillanatban nem az a baj, amit éppen rájuk kiáltanak, vagy ahogyan éppenséggel elhallgatják őket, Az a puszta tény a baj, hogy: *vannak*. Egyszer Bartók Béla a célpont, máskor Egry József vagy Veres Péter, megint máskor Latinovits Zoltán. Most éppen Bessenyei.

És mindig van, aki szívesen eltörpésítené az óriásokat.

B. F. minap kelt kioktatása azzal zárult, hogy a cikk eleve „szakmai dilettantizmusban”, „sértett hiúságban”, „konzervatizmusban”, „sanda művészetfáltásban” marasztalja el azokat, akiknek a nagy színész ügyében esetleg más a véleményük. Miféle vitamódszer ez?

Dalos László